

Kyrkans skepp åter till varvet

Kring utgivningen av jubileumsfrimärket till Kyrkornas Världsråds fjärde generalförsamling i Uppsala 1968

av Thorsten Sandberg

Den 25 maj 1967 sänder Poststyrelsens presstjänst ut information om ett jubileumsfrimärke till Kyrkornas Världsråds fjärde generalförsamling i Uppsala sommaren 1968. Till pressinformationen bifogas ett fotografi av originalförlagan till det kommande frimärket, tecknad av skånekonstnärerna John Melin & Anders Österlin. Motivet är ett skepp ute till havs, en klassisk symbol för den kristna kyrkan. På skissen finns också orden KYRKORNAS

THORSTEN SANDBERG, född 1952, är redaktör vid Postgirot Information. Han är fil kand i historia och konstvetenskap och var under åren 1979 till 1991 verksam vid Posten Framärken.

VÄRLDSRÅD och SVERIGE samt enektiv valör inkomponerad. I meddelandet till pressen berättas att valören vid tidpunkten för utskicket ännu inte bestämts. Det är ju mer än ett år kvar till den planerade utgivningsdagen i juli 1968.

John Melins & Anders Österlins godkända frimärksförlaga.

Under juni 1967 cirkulerar frimärksbilden i pressen. I slutet av månaden skriver Svensk Veckotidning, organ för Svenska Missionsförbundet, en första kritisk artikel om motivvalet. Tidningen anser att frimärket fått en sällsynt dålig utformning, där kyrkans skepp mer framstår som en trögflytande pråm med ett jättelikt och opropor-tionerligt kors som mast. Havet står helt stilla och hela kompositionen framstår därför för Svensk Veckotidnings recensent som en utmärkt illustration till hur man i en sekulariserad miljö uppfattar den kristna kyrkan: som något stillastående och dött, ett strandat vrak. Artikeln avslutas med en indirekt vädjan till Poststyrelsen att anlita en annan konstnär eftersom den publicerade frimärksbilden varken har de artistiska kvaliteter eller den motiviska utformning som gör Kyrkornas Världsråds generalförsamling rättvisa.

Den 5 juli nås Poststyrelsens ledning av information om den kritiska artikeln i Svensk Veckotidning. Överintendent Stig Granström, chef för Intendentsbyrån där Frankoteckensavdelningen med ansvar för framtagandet av nya svenska frimärken sorterar, antecknar i marginalen till sitt exemplar av det interna informationsbladet Posten i Pressen att pressreaktionen på frimärksförlagan ska anmälas på det kommande sammanträdet med Konst- och programrådet för frimärksutgivningen. Informationsbladet med Granströms notering går vidare till en annan tjänsteman inom Intendentsbyrån som lakoniskt konstaterar att frimärket

”är nästan färdiggraverat och godkänt av ärkebiskopen”.

Det skulle snart komma mer kritik mot frimärksförlagan. Den 13 juli publiceras en artikel med rubriken ”En bedrövlig symbol” i tidningen Vår Kyrka, utgiven av Svenska Kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete. Artikeln har

större tyngd än recensionen i Svensk Veckotidning, och den kommer därför under juli månad att citeras i många tidningar över hela landet, däribland Upsala Nya Tidning, Dagens Nyheter, Ystads Allehanda, Aftonbladet, Borås Tidning och Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Några av tidningarna har också egna negativa kommentarer till frimärksbilden.

”Vrångbild av stillastående kyrka”

Vår Kyrkas skribent reagerar i likhet med kollegan vid Svensk Veckotidning på skeppets utformning. Även i Svenska Kyrkans organ karakteriseras skeppet som en pråm men också som

”ett mellanting mellan en gammaldags bilfärja och ett vikingaskepp”.

I pråmens mitt tronar ett feldimensionerat kors av kärnvirke, av sådan storlek att man tvivlar på att båten kan hålla balansen. Vår Kyrka menar också att frimärksillustrationen ger en vrångbild av en stillastående manöveroduglig och verklighetsfrämmande kyrka.

”Helt missvisande som symbol för Kyrkornas Världsråd, den kyrkliga institution som mer än någon annan gett sig ut på ovissa hav”.

I artikeln antyds också att motivet väckt pinsam uppmärksamhet i Kyrkornas Världsråds högkvarter, sekretariatet i Genève. Vår Kyrka tittar också förskräckt in i framtiden och befarar att det blir än pinsammare när det färdiga frimärket kommer i händerna på de närmare tusen delegaterna från hela världen, samlade i Uppsala för att ta ställning till både radikala och kontroversiella förslag.

Tidningen förutspår också att Poststyrelsen efter kritiken kommer att försvara motivvalet med att ärkebiskop Gunnar Hultgren godkänt utformningen, men anser som hypotetiskt motargument att det

inte kan vara hans uppgift att svara för annat än att bilden är formellt korrekt. Och det är den ju. Som en utmärkt kontrast mot det tveksamma motivvalet för märket till Kyrkornas Världsråd lyfter Vår Kyrka fram det, som tidningen formulerar saken,

”både estetiskt och kyrkohistoriskt fulländade frimärket till Uppsala ärkestifts 800-årsjubileum 1964”.

Svenska Kyrkans organ ger också ett eget förslag till hur problemet med Världsråds-frimärkets utformning skall lösas genom att föreslå uppsalakonstnären Olof Hellströms bronsrelief med det ekumeniska båtmotivet som förlaga. Originalreliefen i formatet fyra gånger fyra meter skall pryda fondväggen i generalförsamlingens sessionssal Fyrishallen. Vår Kyrka avslutar sin negativa recension med att

”om det inte är möjligt att åstadkomma ett nytt märke, är det bättre att inget märke alls utkommer”.

Men det var inte bara den kyrkligt orienterade pressen som under sommaren 1967 reagerade på frimärksmotivet. I Häggenäs prästgård några mil nordost om Östersund i Jämtland sitter kyrkoherden – och filatelisten – Lars Lundgren och funderar över motivet på det kommande frimärket till Kyrkornas Världsråd. Hans engagemang får honom att skriva ett brev till de som ansvarar för frimärksutgivningen vid Poststyrelsen i Stockholm. Brevet är daterat den 3 augusti och inleds med både ros och ris till tidigare utgivna svenska frimärken. Som filatelistiska lyckokast betecknar kyrkoherde Lundgren, i likhet med tidningen Vår Kyrka, serien 1964 till Uppsala ärkesätets 800-årsjubileum, samt märkena 1966 till hundraårsminnet av författaren Carl Jonas Love Almqvists död och de svenska sportfrimärkesserierna. I egenskap av specialistsamlare av frimärken med religiös anknytning ger han en initierad kommentar

till Nathan Söderblom-frimärket, utgivet 1966, och går sedan in på det egentliga ärendet med brevet till Poststyrelsen. I ordvändningar som liknar Svensk Veckotidnings och Vår Kyrkas språkbruk i artiklarna om frimärksmotivet till Kyrkornas Världsråd kritiserar Lars Lundgren valet av illustration och ber Poststyrelsen stoppa förslaget,

”jag höll nästan på att skriva: för Guds skull”.

Poststyrelsen börjar tänka om

Kyrkoherden uppe i jämtländska Häggenäs nöjer sig dock inte med att framföra sina tvivel. Han ger också beslutsfattarna på huvudkontoret nere i Stockholm ett alternativt motivförslag.

”Måhända vore det bättre att ge ut en särskild lågvalör av interiören från Uppsala domkyrka med en grå färgton, som svarar mot detta kyrkorums inre. Därjämte kunde utges ett märke med det riktiga oikoumene-motivet”.

Lars Lundgren bifogar också detta emblem till sitt brev. Allteftersom brevet växer fram i hans skrivmaskin kommer prästen in på nya och okonventionella lösningar av motivfrågan.

”Måhända kunde man tänka sig en sammankomponering av oikoumene-motivet med Uppsala och gärna det västtyska Nathan Söderblom-frimärket. Plats för mycket nytänkande och omtänkande”,

skriver han. Lundgrens brev avslutas med ännu en stark uppmaning till Poststyrelsen att stoppa förslaget till jubileumsfrimärket, men innan den slutklämmen anslås på tangentbordet erbjuder han sig att hjälpa till med framtagningen av nya frimärken.

”Om det är så att Postverket har behov av ett 'lekmanråd' för frimärksutgivningen, står jag ytterst gärna till tjänst”.

Men det finns också kyrkliga företrädare som stöder motivvalet. Komminister Sven Forsberg i Valla församling på Tjörn i

Bohuslän får snabbt ta del av Lars Lundgrens kritiska skrivelse, och han författar själv någon vecka senare ett brev till Poststyrelsen.

"Till skillnad mot kyrkoherde Lundgren vill jag uttrycka min glädje och tacksamhet över att ni planerar ett sådant frimärke. Jag finner den symboliska framställningen lyckad och mycket meningsfull – betydligt att föredraga framför en realistisk bild – och jag är övertygad om att märket kommer att väcka intresse och bifall på många håll, inte minst i utlandet",

skriver bohuslänsprästen. Den omfattande kritiken mot frimärksbilden från framför allt den kyrkliga pressen med Vår Kyrka i spetsen får Poststyrelsen att sensommaren

1967 börja fundera över ett alternativt motiv. Man tar inledningsvis fasta på Vår Kyrkas idé i artikeln den 13 juli att Olof Hellströms bronsrelief för sessionssalen i Uppsala skulle kunna bli ett utmärkt frimärksmotiv. Den 24 augusti tar därför Arne Almqvist från Intendentbyråns frankoteckensavdelning telefonkontakt med konstnären som befinner sig ute på Fårö. Nästa dag avsänder Olof Hellström ett brev där han bifogar fotografier av den anslående bronsreliefen och en kortare beskrivning av sitt verk. Utformningen bygger på den ekumeniska rörelsens klassiska symbol, vars olika element koncentreras till en enhet. Korset utgör centrum och

*Olof Hellströms
frimärksförslag.*

den vertikala bjälken är samtidigt skeppets mast och tvärbjälken horisontlinjen. Bildmässigt omges korset av seglen och skeppets skrov. Korset är aktivt genom att det starkt markerade rodret fästs i korsets mitt, samtidigt som det anger hur kursen är lagd mot det nya. Temat för Kyrkornas Världsråds fjärde generalförsamling är just orden i Uppenbarelsebokens kapitel 21, vers 5, "Se jag gör allting nytt". Olof Hellström antyder i sitt brev att bronsreliefen efter uppsalamötet skall skänkas till Kyrkornas Världsråd i Genève och sättas upp på högkvarterets fasad. I telefonsamtalet mellan Arne Almqvist och Olof Hellström överenskoms också att konstnären i all hast skissar på ett förslag till nytt frimärksmotiv med utgångspunkt från bronsreliefen. Några dagar senare är Hellström klar med en renritning i svart tusch, och den 29 augusti avsänds skissen från Fårö till Stockholm. I följebrevet betecknar konstnären bilden som ofullbordad, men anser att den ger en bättre grafisk verkan än tidigare översända fotografier av originalet.

"Formerna teckna sig kanske litet hårt, men genom en blå färg på vit botten blir det bättre. Typografin kan göras bättre, liksom det hela kan bearbetas om så erfordras",

skriver Olof Hellström till Arne Almqvist på Frankoteckensavdelningen.

Den ekumeniska rörelsens framväxt

Så långt kommen i skildringen av händelserna kring frimärket finns anledning att ge en bakgrund till fjärde generalförsamlingen i Uppsala, vad Kyrkornas Världsråd gör och upptakten till arbetet med det kommande frimärket genom ärkebiskop Gunnar Hultgrens förslagsbrev den 27 september 1966 till Poststyrelsens generaldirektör Nils Hörjel.

Uppsala möte 1968 är den fjärde generalförsamlingen i den ekumeniska rörel-

sens historia. Bakom ekumeniken ligger den redan i Nya testamentet uttryckta tanken att de kristna är och bör utgöra en enhet, och begreppet ekumenik – av grekiskans *oikoumenikos* – är en samlande benämning på kyrkliga enhetssträvanden. Mötet i Uppsala är samtidigt ett jubileum då det anordnas 20 år efter det att Kyrkornas Världsråd grundas i Amsterdam 1948. Men även denna händelse har en relativt lång förhistoria och startpunkten för denna brukar sättas till 1910 då en internationell missionskonferens hålls i Edinburgh i Skottland. I processen fram till Amsterdam 1948 ligger som en milstolpe den första ekumeniska världskonferensen i Stockholm 1925, där ärkebiskop Nathan Söderblom spelade en framträdande roll. Stockholmsmötet blir en stor framgång och resulterar i bildandet av den socialt och praktiskt inriktade kyrkliga världsorganisationen *Life and Work*. Nu finns plötsligt tre ekumeniska initiativ inom den kyrkliga rörelsen, den ursprungliga samverkan kring missionen vilken inleddes i Edinburgh, det sociala ansvarstagandet för mänsklighetens framtid och för det teologiska tänkandet om tro och kyrkoliv. Denna ekumeniska teologi med namnet *Faith and Order* växer fram under 1920- och 1930-talen vid konferenser i Lausanne i Schweiz och i Edinburgh.

I längden är det dock ohållbart att hålla isär dessa strävanden och 1948 flyter två av de tre strömmarna – *Life and Work* och *Faith and Order* – samman i Kyrkornas Världsråd. Först 1961 i New Delhi i Indien skapas en fullständig integration av den ekumeniska rörelsens samtliga grenar då Internationella Missionsrådet och Kyrkornas Världsråd slås ihop. Efter Amsterdam 1948 når Kyrkornas Världsråd en omfattning som kräver en betydlig utvidgning av både arbetsmetoder och den organisatoriska apparaten. Från 147 medlemskyrkor vid

starten ökar antalet till 227 när mötet i Uppsala inleds.

Högsta beslutande organ inom Världsrådet är generalförsamlingen som samlas vart sjätte eller sjunde år och besluten bestämmer verksamhetens inriktning. Mellan generalförsamlingarna fungerar centralkommittén med hundra valda ledamöter och ett presidium med sex medlemmar. Från starten fram till 1950 är ärkebiskop Erling Eidem en av presidenterna och mellan 1975 och 1983 sitter Olof Sundby, även han ärkebiskop, med i presidiet.

Stora förväntningar på Uppsalamötet

Man kan uttrycka det så att Kyrkornas Världsråd är ett av kyrkornas svar på den världsutveckling som i sig framtvingar samverkan mellan tankeriktningar och folkgrupper. På det politiska planet är Förenta Nationerna det främsta uttrycket för denna enhetskänsla, och kyrkorna kan inte fortsätta leva som om denna strävan mot enhet inte finnes.

Det är säkerligen ingen tillfällighet att Kyrkornas Världsråd skapas 1948, samma år som den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna antas som riktmärke för nationer och folk av det några år tidigare grundade Förenta Nationerna. Men Kyrkornas Världsråd har också mer närliggande motiv för sina enhetssträvanden. Bland dessa skäl finns tillkomsten av nya kristna kyrkor i Afrika och Asien och dessas behov av stöd från hela den samlade kristenheten. Alla kristna kyrkor har också ett gemensamt problem att ta ställning till, nämligen sekulariseringen – avkristningen – som på många håll i världen leder till likgiltighet inför den kristna tron och förkunnelsen, och på vissa håll till en rent religionsfientlig politik med inslag av trosförföljelse.

Kyrkornas Världsråd och kristna samfund menar att i övertro på förnuftets möjligheter att lösa livsfrågorna, och i förtröstan på teknikens möjligheter att skapa en bättre värld för alla på jorden, tränger människor bort det religiösa behovet. Kyrkorna känner sig stundom rädlösa i denna situation och som så mycket starkare framstår behovet av gemensam ansträngning både för att förstå sekulariseringsprocessen och att ge den kristna tron genomslagskraft i det nya världsläget.

Avsevärda förväntningar finns således på fjärde generalförsamlingen i Uppsala sommaren 1968 – detta i eftervärldens ljus så magiska år fyllt av omvälvningar och revolter jorden runt. Behovet är således stort av ett kristenhetens stormöte kring tidens mest brännande frågor om fred, rättvisa, social och ekonomisk utveckling, samt den nya moralen i konfrontation mot en kristen livsuppfattning. Genom sitt förarbete via konferenser och studiedokument skapar Kyrkornas Världsråd en känsla av att kunna ge sig i kast med problemen både förutsättningslöst och visionärt. Rådet visar också stark vilja att lyssna till sakkunskapen i en levande dialog med alla goda krafter i en värld hotad av djupgående motsättningar.

”Generalförsamlingen kan förväntas bli ett kyrkohistoriskt evenemang av utomordentlig betydelse. Det torde dröja flera decennier innan något nordiskt land åter får vara värd för en dylik samling”

inleder ärkebiskop Gunnar Hultgren sitt brev till Poststyrelsens generaldirektör Nils Hörjel med förslaget till jubileumsfrimärke för Kyrkornas Världsråds möte i Uppsala. Ärkebiskopen skriver brevet i slutet av september 1966 i sin egenskap av ordförande i Svenska Ekumeniska Nämnden, som för planeringen av generalförsamlingen tillsatt en särskild värddkommitté där ledarna för samtliga större kyrkosamfund i

Sverige ingår. Brevet undertecknas också av Nämndens sekreterare docent Lars Thunberg, specialist på ekumenisk teologi och missionsteologi.

Ja till ärkebiskop Hultgrens förslag

"Det säger sig självt att en generalförsamling med dessa dimensioner på ett alldeles särskilt sätt kommer att över hela världen fästa allmänhetens uppmärksamhet på vårt land, och det allmänna intresset för svenskt liv och kultur, som blir frukten härav, torde icke böra underskattas",

skriver ärkebiskopen som en bakgrund till frimärksförslaget och fortsätter:

"Svenska Ekumeniska Nämnden, som i Sverige bär det yttersta ansvaret för generalförsamlingens lyckliga genomförande, söker på skilda sätt uppmärksamma vilka möjligheter som står till buds att ytterligare fästa detta evenemang i medvetandet. Nämnden har därvid ställt sig frågan, huruvida icke en särskild frimärksutgivning i samband med generalförsamlingen 1968 skulle vara en väg att nå detta mål, och har därför beslutat att till Poststyrelsen rikta en allvarlig vädjan att undersöka möjligheterna av en dylik utgivning".

Gunnar Hultgrens brev till Nils Hörjel avslutas med ett erbjudande från Svenska Ekumeniska Nämnden att stå till disposition för rådgivning kring framtagandet av underlag för utformningen av frimärket.

Frimärksförslaget besvaras den 30 september av överintendent Stig Granström som i sitt brev meddelar att ärendet kommer att tas upp den 8 november under sammanträdet med Konst- och programrådet. Så sker planenligt och föredragningen för generaldirektören och hans specialister i rådet leder till ett positivt beslut. Poststyrelsen har för avsikt att ge ut ett jubileumsfrimärke till Kyrkornas Världsråds fjärde generalförsamling i Uppsala 1968. Ett par dagar efter Nils Hörjels bifall avsänder chefen för Frankoteckensavdelningen Per

Påå ett brev till ärkebiskop Gunnar Hultgren med det glädjande beskedet. Påå fångar också upp ärkebiskopens erbjudande om hjälp från Svenska Ekumeniska Nämnden och ber om råd för det fortsatta arbetet med utgåvan:

"Det vore av stort värde för oss om Ni ville låta förelägga oss förslag till olika lämpliga motiv för frimärksutgåvan. Vi är därvid inte främmande för moderna motiv av allmänt intresse eller eljest nya idéer vid utförandet av frimärksutgåvan. Frimärkena kommer sannolikt att graveras och tryckas i ståltryck. Konstnärer för utförandet av frimärksförslagen kommer att utväljas av oss i samråd med Konst- och programrådet".

Stort engagemang från Kerstin Abram-Nilsson

Under följande novemberveckor utkristalliseras några konstnärsnamn och Frankoteckensavdelningen får via telefon bekräftelse på att Kerstin Abram-Nilsson, Mark Sylwan och John Melin & Anders Österlin tackar ja till att inkomma med motivförslag senast den 15 februari 1967. I avtalsvillkoren med konstnärerna finns sedvanliga uppgifter om tryckförfarande, färgsättning, format, texter, skisser och arvode. Frankeringsvärdet är inte fastställt med tanke på att närmare två år återstår till

John P. Taylors emblem
till Kyrkornas Världsråd.

utgivningsdagen, men formgivarna föreslås arbeta med valörsiffran 45 öre. Skisserna ska utföras i formatet sju gånger det färdiga frimärkets storlek och innehålla landsnamnet SVERIGE och texten KYRKORNAS VÄRLDSRÅD. I början av januari 1967 översänder Frankoteckensavdelningen kompletterande material till konstnärerna. Det är broschyrer om ekumeniken och Kyrkornas Världsråds arbete samt organisationens logotype med korsprydd båt och texten *oikoumene*. Materialet kommer från Kyrkornas Världsråds högkvarter i Genève via den svenske organisationssekreteraren för generalförsamlingen, stiftsadjunkt Sten Höglund i Uppsala.

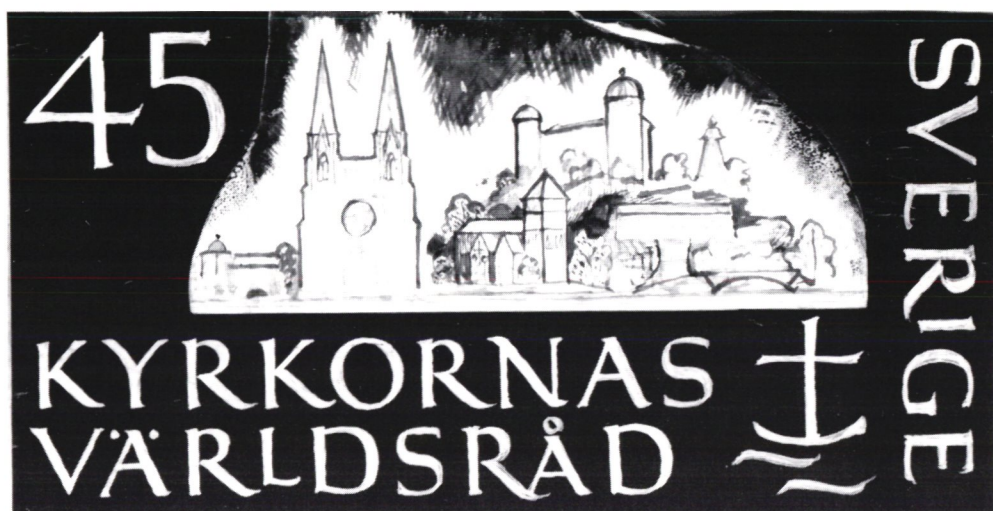
Under februari och mars inkommer förslagen från konstnärerna. Paret John Melin & Anders Österlin översänder ett enda motivförslag och Mark Sylwan presenterar tre skisser till frimärket. Kerstin Abram-Nilssons engagemang i ämnet är mycket stort och hennes bidrag är hela 21 skisser. Redan i början av 1960-talet är hon i sin grafiska konst inne på sociala och politiska tankegångar som starkt aktualiseras under det omvälvande året 1968. För att nå en levande kontakt med betraktarna och med människor i andra kulturer utvecklar hon en teckenskrift som i bårder löper över de grafiska bladen. Där finns tecken för människor och maskiner och fragment av självporträtt. Kerstin Abram-Nilssons många resor i tredje världen och direktkontakten med folkens elände ger hennes konst en smärtsam accent. Hennes grafiska bilder uppfattas dock stundom som svårlästa och snåriga, men streckens intensitet och en dramatisk kontrast mellan ljusa och mörka partier gör starkt intryck på betraktarna. Kerstin Abram-Nilssons skissförslag till Kyrkornas Världsråd-frimärket ansluter väl till denna karakteristik. Mark Sylwans skisser är naturalistiska, med en tonvikt på

En av Kerstin Abram-Nilssons skisser till frimärke.

Uppsalas kända kyrkliga byggnader domkyrkan och Trefaldighetskyrkan.

När Abram-Nilssons och Sylwans skissförslag inkommit till Frankoteckensavdelningen sänder chefen Per Pååg ut ett brev till formgivarna där han meddelar att Konst- och programrådet avser att behandla frimärksärendet på sitt möte den 17 mars. Fortfarande väntar man i Stockholm på skisserna från John Melin & Anders Österlin. Den 17 mars passerar och först den 20:e inkommer förslagen från de två skånekonstnärerna. På sin enda skiss i svart tusch har de tecknat en kraftfull båt med en mast av grova timmerstockar lagda i korsform. Samma dag går Per Pååg ut med ett brev till konstnärerna där han dels meddelar att Poststyrelsen ännu inte gjort sitt val eftersom Konst- och programrådsmötet den 17 mars blir inställt, dels berättar att nästa gång tillfälle erbjuds att diskutera förslagen och fatta beslut är vid rådsmötet den 20 april.

Frimärksförslag av Mark Sylwan.

"Ärkebiskopen har inget att invända"

Men det pågår aktiviteter i konstnärlig riktning också vid Kyrkornas Världsråds högkvarter nere i Schweiz. Någon gång under slutet av 1966 frågar Sten Höglund vid Ekumeniska Nämnden efter material från Genève att användas som skissunderlag för det svenska frimärket. En del material anländer snart och vidarebefordras till konstnärerna, men det kompletta materialet från Genève anländer först när sista dagen för inlämning av skissförslag redan passerats. Sten Höglund är väl medveten om att det är för sent, men översänder ändå materialet till Poststyrelsens Frankoteckensavdelning. I försändelsen finns också kopia av ett brev till Höglund från Jens Thomsen, dansk kyrkoman vid Kyrkornas Världsråds högkvarter, där han berättar om att rådets PR-man och formgivare John P. Taylor gör förstudier till skisser för det svenska frimärket. Taylor är upphovsman till Kyrkornas Världsråds symbol med skeppet och korset med texten *oikoumene* i en halvcirkel runt masten.

"Mr Taylor har utarbetat skisser med olika alternativ till hur vår symbol kan användas som

utgångspunkt för ett frimärke. Skisserna är gjorda i ett grovt manér som du kan se, men så vitt jag förstår kommer Postverket i Sverige att engagera en konstnär för det slutliga frimärksmotivet. Därför tror vi att dessa skisser för ögonblicket är tillräckliga. Mr Taylor är naturligtvis villig att ha direkt kontakt med den formgivare svenska Postverket väljer",

skriver Jens Thomsen till Sten Höglund. Kopia av brevet översänds till Arne Almqvist vid Frankoteckensavdelningen.

Några veckor senare inträffar den 20 april och det planerade Konst- och programrådsmötet. Nu behandlas Abram-Nilssons, Sylwans och John Melins & Anders Österlins förslagskisser och efter diskussionen fattar generaldirektör Nils Hörjel beslut om att sistnämnda två konstnärers gemensamma förslag antas. Den 26 april meddelar Arne Almqvist övriga konstnärer att deras förslag refuserats. Samma dag översänder också Almqvist Melins & Österlins av Poststyrelsen godkända motiv till ärkebiskop Gunnar Hultgren för hans godkännande. Den 28 april meddelar Sten Höglund att

"Ärkebiskopen tagit del av förslaget till frimärke i anledning av Kyrkornas Världsråds fjärde generalförsamling i Uppsala 1968 och att han

icke har något att invända mot att frimärket får den utformning som förslaget utvisar”.

Brevväxlingen mellan Poststyrelsen och ärkebiskopens kansli i Uppsala fortsätter en bit in i maj då Arne Almqvist ber Sten Höglund om namn på lämplig författare av textunderlag för pressmeddelandet och häftesomslaget till frimärkena. Valet faller på teologidocenten Lars Thunberg, Ekumeniska Nämndens sekreterare, som ju också medverkar till formuleringarna i ärkebiskopens förslagsbrev i september 1966. Den 25 maj 1967 sänder så Poststyrelsen ut pressmeddelandet och fotografiet av förlagan till det kommande frimärket.

”Oerhörd vinst om en ny tävlan kunde ske”

Därmed är skildringen av händelserna kring utgivningen av Kyrkornas Världsråd-frimärket tillbaks till den tidpunkt i slutet av augusti då Olof Hellströms stora bronsrelief till kongresshallen i Uppsala står fram som ett alternativ till John Melins & Anders Österlins godkända men hårt kritiserade bild. Den 29 augusti samtalar Arne Almqvist och Sten Höglund personligen om den uppkomna situationen. Höglund framför att man nere i Genève är konfunderade och att kritik kommit från många håll både per telefon och brevledes. Han framför också den bekymrade ärkebiskopen Gunnar Hultgrens nya syn på frimärksfrågan. Hultgren menar att det skulle vara en oerhörd vinst om en ny tävlan kunde ske, gärna med det traditionella motivet som grund, och att Olof Hellström i Uppsala då kunde vara med. Ett rent svenskt motiv, en kyrkomålning eller liknande, borde inte förekomma med tanke på den internationella anknytningen. Gärna symboliskt-nonfigurativt motiv. Svensk design står på spel med det valda märket. Ett argument för en förändring av

motivet framkommer i slutet av Almqvists och Höglunds samtal, nämligen att Kyrkornas Världsråds emblem först senare blir klart. På sin promemoria om samtalet antecknar Almqvist tre alternativa lösningar: för det första en ny formgivningstävling, för det andra att Olof Hellströms omarbetade bild används och för det tredje att Kyrkornas Världsråds emblem utgör motivet på det kommande frimärket.

Den 30 augusti föredras hela ärendet för Konst- och programrådet och generaldirektör Nils Hörjel beslutar att motivet ska bearbetas ytterligare utifrån de synpunkter och den kritik som hörts. Dagen efter skriver Arne Almqvist ett brev till Poststyrelsens konstnärlige rådgivare professor Hugo Zuhr i Djursholm.

”Jag ber att få återopa samtal och översänder originalförlagan till Kyrkornas Världsråd. Samtidigt bifogas en hel del material som erhållits från Kyrkornas Världsråd i Genève. Det konkreta önskemål som framkom i Konst- och programrådet uppfattade jag vara att texten ’Oikoumene’ samt Uppsala 1968 borde tillföras motivet samtidigt som våglinjerna glesades ut. Det är naturligtvis av värde om konstnärerna John Melin och Anders Österlin själva erbjuder sig att utföra ytterligare ett motivförslag”.

Hugo Zuhr funderar någon dag och meddelar Arne Almqvist att han några dagar senare kontakter skånekonstnärerna för en diskussion om förändring av motivet, och att den tidigare av Poststyrelsen och ärkebiskop Gunnar Hultgren godkända bilden i sitt nuvarande skick inte kan användas som frimärksförlaga.

Tillfredsställelse i Uppsala och Genève

Emellertid leder inte denna propå till något nytt förslag från John Melin & Anders Österlin. I stället går budet till Kerstin Abram-Nilsson och hennes nya skiss med

Den godkända förlagan till det utgivna frimärket, utförd av Kerstin Abram-Nilsson.

omisskännelig prägel presenteras den 25 september för ärkebiskopen som gillar motivvalet. Gunnar Hultgren anser det också viktigt att man väljer färger med stor omsorg så att motivet kommer till sin rätt. Han förordar den rödvioletta färg som använts 1941 till tryckningen av den ena valören i Heliga Birgitta-utgåvan. På ärkebiskopens önskan visas motivet också för förlagschef Jan-Erik Wikström – sedermera utbildningsminister i flera borgerliga ministärer – som också upprätthåller befattningen som ordförande i Kyrkornas Världsråds informationsutskott samt fungerar som Sveriges kontaktman med högkvarteret i Genève. Även Wikström uppskattar det nya motivet, särskilt för att det ger intryck av liv och rörelse. Båtmotivet som tidigare valts ger däremot intryck av stillastående. Wikström anser vidare att Kerstin Abram-Nilssons motiv vinner vid förminskning till frimärksformat. Den 29 september skriver Frankoteckensavdel-

ningens chef Per Påå ett tackbrev till ärkebiskopen för det nyligen genomförda besöket i Uppsala för visningen av skissen. Påå skriver att

”det av konstnären Kerstin Abram-Nilsson utarbetade förslaget till frimärke, som jag därvid visade upp, har efter granskning av Konst- och programrådet antagits till utförande. Förslaget kommer således efter någon justering att ersätta det tidigare, av konstnärerna John Melin och Anders Österlin tecknade förslaget”.

Samma dag avsänder Arne Almqvist ett brev till Kerstin Abram-Nilsson med det positiva beskedet att hennes nya skiss antagits som ny frimärksförlaga. Besked lämnas också till Olof Hellström, vars hårt lanseerade förslag inte antas, och till förlagschefen Jan-Erik Wikström. I slutet av oktober besöker John P. Taylor, PR-man för Kyrkornas Världsråd och skaparen av rådets emblem, Poststyrelsen i sällskap med Wikström. Båda uttrycker sitt gillande av motivet. Kyrkans skepp är åter ute till havs på väg mot nya mål efter besöket vid varvet.

Den 2 november skriver Sten Höglund till Arne Almqvist och tackar å Svenska Ekumeniska Nämndens vägnar för det goda samarbetet kring frimärket. Han försäkrar också att

”tillfredsställelsen över Postverkets handläggning av hela denna fråga är mycket stor både här och i Genève.”

Ett par veckor senare godkänns efter en lätt omarbetning definitivt Kerstin Abram-Nilssons bild och frimärksgravören Majvor Franzén börjar sitt arbete. De två frimärksgravyrerna godkänns 12 januari 1968.

Se jag gör allting nytt

Den 4 juli kommer frimärkena ut och samma dag öppnar Kyrkornas Världsråds fjärde generalförsamling i Uppsala. Det är en varm sommardag och solen gassar över universitetets trappa där den långa proces-

sionen med närmare tusen präster och kyrkliga delegater från sex kontinenter börjar vandringen mot domkyrkan. I fyrdubbla led skrider den färgrika skaran mellan de åskådarmassor som samlats längs Öfre Slottsgatan, framför universitetsbiblioteket Carolina Rediviva och i Odinslund. I spetsen för processionen går rådets generalsekreterare Eugene Carson Blake och de sex presidenterna, bland dem den välkände tyske prästen Martin Niemöller, den anglikanska kyrkans primus ärkebiskopen av Canterbury Michael Ramsay och ärkebiskop emeritus Gunnar Hultgren som nyligen efterträtt i Uppsala av Ruben Josefson. Kyrkomötet inleds med högtidsgudstjänst i domkyrkan i närvaro av kung Gustaf VI Adolf. Sjungande mottar församlingen

inne i kyrkan den långa processionen som gör sin entré till tonerna av trumpeter från orgelläktaren. Den amerikanske baptistpastorn och Nobelpristagaren Martin Luther King, som mördats ett halvt år före kyrkomötet, var den som ursprungligen fått i uppdrag att hålla det stora högtidstalet i domkyrkan. Nu blir det istället metodistprästen D T Niles från Ceylon som talar över fjärde generalförsamlingens motto "Se jag gör allting nytt".

"Kyrkornas Världsråd har haft modet att till grund för generalförsamlingen i Uppsala lägga ett löfte som pekar mot framtiden: 'Se jag gör allting nytt'. Löftet syftar på att en tidsålder är slut och något nytt börjar. Där den bibliska framställningen slutar bär kyrkan berättelsen vidare genom alla länders kyrkor och genom den ekumeniska rörelsen".

Källor

Postens centralarkiv

Kungliga Generalpoststyrelsen, Intendentsbyrå. Dossier 31. Volymsignum F 1 C:576 (1966). Frimärksärendet Kyrkornas Världsråd (Dnr 1 709/66).

Postmuseum

Förslagsskisser från 1967 av Kerstin Abram-Nilsson, Mark Sylwan, John Melin & Anders Österlin och Olof Hellström. Originalförlaga 1967 av John Melin & Anders Österlin. Originalförlaga 1967 av Kerstin Abram-Nilsson.

Litteratur

Boëthius, Carl Gustaf, Sundström, Erland och Örtengren, Gerd, Det hände i Uppsala. En berättelse om den ekumeniska rörelsen och Kyrkornas Världsråds fjärde generalförsamling i Uppsala 1968 Stockholm 1968.

Thunberg, Anne-Marie och Lars (red.), Dokument från Uppsala 68. Stockholm 1968.

Jonsson, Jonas, Ekumenik, (Nationalencyklopedin, band 5) Höganäs 1991.

Svenson, Gilbert, Stildrag hos våra frankotecken, 2 Stockholm 1973.

Wretholm, Eugen, Moderna svenska konstnärer från 1940, 50 och 60-talen. Stockholm 1969.